

The Analysis of the foreign policy goals of the fourteenth presidential candidates in the context of the cognitive approach

Hossein salimi

Professor in International Relations, University of Allameh Tabataba'i, Tehran, Iran.

Email: hoseinsalimi@yahoo.com

 0000-0002-9330-4606

Neda kahrizi

Corresponding Author, PhD Student in International Relations, University of Allameh Tabataba'i, Tehran, Iran.

Email: neda-kahrizi@atu.ac.ir

 0009-0009-5163-1586

Abstract

Introduction: The principle of decision-making in foreign policy is very significant, and the most noteworthy aspect in analyzing foreign policy is this decision-making principle. In the structure of the Islamic Republic of Iran, a substantial part of the decision-making process occurs through the presidency, as outlined in the role of the head of the executive branch. In presidential elections, as a process for reaching a consensus decision on how to politically govern society, candidates announce their positions on important issues, including foreign policy. While benefiting from a cognitive approach in foreign policy to examine the patterns and declared goals of electoral candidates, it can be said that despite the similarity in some patterns and declared goals, election candidates have expressed different approaches in foreign policy. This writing aims to analyze and examine the themes presented by the candidates, while also interpreting the underlying meanings they convey at a deeper level, revealing the hidden foundational significance. The aim of this research is to examine the attitudes and declared goals of the candidates in the 14th presidential election regarding the foreign policy of the Islamic Republic of Iran. This analysis will focus on both the presidential debates and their announced plans and policies.

Research Question: The study seeks to answer the following questions: Which components of the principles of the foreign policy of the Islamic Republic of Iran do each of the candidates for the 14th presidential term emphasize? And what patterns emerge from their spoken and written statements regarding foreign policy?

Research Hypothesis: It can be said that despite the similarity in some patterns and declared goals Election candidates have expressed different approaches in foreign policy

Methodology: Cognitive approach to foreign policy decision-making as a comprehensive theoretical framework It allows us to predict the reactions of decision makers to international events and certain situations. In quantitative content analysis, unlike its qualitative counterpart, it is associated with quantitative data, statistical population, sample, frequency tables, and graphs. The electoral content of six candidates (Masoud Pezeshkian, Mostafa PourMohammadi, Saeed Jalili, Alireza Zakani, Amir Hossein Ghazizadeh Hashemi, and Mohammad Baqer Qalibaf) has been studied and analyzed multiple times. In this study, the statistical population consists of all speeches, writings, and official statements of the presidential candidates in the fourteenth election regarding foreign policy. This includes content from televised debates, electoral documentaries, media programs, and official statements on social networks, all of which have been examined comprehensively

Results and discussion: The main categories of the research have then been identified. In this way, codes are extracted, and categorization is performed by organizing the keywords. In the next step, the main indicators have been coded. The method of extracting codes based on the main categories derived from the objectives and the main research question has been conducted as follows: By examining the primary unit of analysis, which is words, in several debates, electoral programs, and the statements and writings of the candidates on social networks, everything related to the main question has been extracted, noted, and evaluated quantitatively within the framework of six main categories. The frequency distribution of these codes has been presented in tables. After the frequency table and the construction of graphs based on the categories, the data are interpreted. This is the process of quantitative content analysis used in the research. Additionally, the level of data analysis in this study is micro, and the research is applied. After the frequency table is created and graphs are drawn based on the categories, the data are interpreted. This outlines the process of quantitative content analysis employed in the research. Furthermore, the level of data analysis in this study is micro, and the research is applied in nature. Foreign policy researchers utilize a significant set of cognitive mechanisms that are examined in foreign policy analysis. Cognitive approaches aim to explore the minds of decision-makers to explain or answer the question of why states pursue specific foreign policies. Robert Jervis, as an example of the first generation of scholars engaging in the political psychology of foreign policy, in his book provides an understanding of the cognitive approach in the decision-making processes of foreign policy actors. He examines how cognitive awareness influences their perceptions, how they learn from history, and how shifts in attitudes and common patterns of misperception among decision-makers occur. His perceptual approach operates on the connection between psychology and politics in the realm of international relations. According to him, the psychological environment is the world as perceived by the politician and actor, while the operational environment is the realm in which policies are implemented

Conclusion: The decisions and policies of decision-makers are influenced by their goals, calculations, and perceptions. First, the characteristics in the electoral content related to the foreign policy of the candidates for the fourteenth presidential election have been quantified in the form of tables, analyzed separately for each candidate. The level of analysis considers the words or terms used by the electoral candidates. In this section, charts have been created to provide a more precise interpretation based on the frequency of the characteristics mentioned, which reflect their importance from the candidates' perspectives and shape their patterns and declared objectives in this area. Despite the fact that the distribution of the frequency of characteristics derived from the candidates' official statements allows for an understanding of their perspectives and the trajectory of their intended goals, charts have also been created for a more detailed interpretation of the data. In the transitional international system that will emerge in search of a new order, the behavioral patterns adopted by actors in the realm of foreign policy are noteworthy for their positioning. The issue that this paper seeks to address is the explanation of the patterns and declared goals of the presidential candidates in the fourteenth election regarding foreign policy, which were examined through the content analysis of their electoral messages during the election period. In general, at first glance, the pattern observed among the four presidential candidates is based on a defensive emphasis on policy and domestic issues. However, their preferential rankings concerning other components demonstrate different patterns and objectives from one another. It must be noted that the role of the executive branch in foreign policy is undeniable, leading to a form of comprehensive accountability for its actions. Studies of this nature, alongside promoting the use of quantitative approaches such as content analysis—considered one of the most relevant methodologies for understanding the underlying dimensions of decision-makers' statements demonstrate how the decision-maker's range of beliefs and cognitive approaches can significantly influence the determination of objectives and the future state of the country's foreign policy.

Keywords: Cognitive approach, Patterns of Iran foreign policy decision-making, Attitudes of the 14th presidential candidates, Objectives of Iran's foreign policy

واکاوی اهداف سیاست خارجی نامزدهای ریاست جمهوری چهاردهم در پرتو رهیافت شناختی

حسین سلیمی

استاد گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
Email: hoseinsalimi@yahoo.com

0000-0002-9330-4606

ندا کهریزی

نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

Email: neda-kahrizi@atu.ac.ir

0009-0009-5163-1586

چکیده

تلاش این پژوهش آن است که با بررسی نگرش و اهداف اعلامی کاندیداهای دوره چهاردهم انتخابات ریاست جمهوری در خصوص سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، چه در مناظرات ریاست جمهوری و چه در برنامه‌ها و خطوط مشی آنان در شبکه‌های اجتماعی به این پرسش پاسخ دهد که هر یک از نامزدهای انتخاباتی دوره چهاردهم ریاست جمهوری بر چه مؤلفه‌هایی از اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تأکید دارند و الگوی برآمده از اظهارات گفتاری و نوشتاری آنان در خصوص سیاست خارجی چه الگویی است؟ ضمن بهره از رهیافت شناختی در سیاست خارجی برای بررسی الگوها و اهداف اعلامی کاندیداهای انتخاباتی در سیاست خارجی می‌توان گفت که به رغم وجود مشابهت در برخی الگوها و اهداف اعلانی، نامزدهای انتخاباتی رویکردهای متفاوتی را در سیاست خارجی ابراز داشته‌اند. رویکرد شناختی برای تصمیم‌گیری سیاست خارجی به‌عنوان چهارچوب نظری جامع به ما امکان می‌دهد واکنش‌های تصمیم‌گیرندگان را به رویدادهای بین‌المللی و برخی موقعیت‌ها پیش‌بینی کنیم. پیش‌فرض اصلی مدل نظری ما این است که باورهای تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی در مطالعه خروجی‌های تصمیم‌گیری احتمالاً بیش از هر عامل منفرد دیگری تعیین‌کننده هستند. باورها بیانگر تجربیات پنهان تصمیم‌گیرنده و انتظارات او در مورد محیط تصمیم هستند. با بررسی اظهارات رسمی کاندیداهای دوره چهاردهم ریاست جمهوری به‌عنوان انتخاباتی زود هنگام در خصوص سیاست خارجی و داده‌کاوی بر اساس روش تحلیل محتوا الگوهای مد نظر آنان در خصوص سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از نظریه شناختی مشخص شده است. در گام نخست برای بررسی سؤال پژوهش داده‌ها مبتنی بر مقوله‌بندی و شاخص‌سازی از اظهارات آنان گردآوری شده است. سپس کدهای معینی برای این شاخص‌ها تعیین شده و فراوانی کدها استخراج و توزیع فراوانی آن‌ها در نمودارها ترسیم شده و سپس مورد تفسیر قرار گرفته است. این فراوانی بیانگر الگوی سخن آنان و نظام معنایی است که آن را در گفتارهای خود نمایان می‌کردند.

کلیدواژه‌ها: رهیافت شناختی، الگوهای تصمیم‌گیری سیاست خارجی ایران، نگرش کاندیداهای ریاست جمهوری چهاردهم، اهداف سیاست خارجی ایران

شاپای الکترونیک: ۶۵۴۱-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه روابط خارجی

doi 10.22034/fr.2025.485174.1592

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و بیانگر دیدگاه پژوهشکده تحقیقات راهبردی و مجمع تشخیص مصلحت نظام نیست.

مقدمه و بیان مسئله

اگرچه سیاست خارجی دولتها در ارتباط مستقیم و متأثر از اصول و مبانی تعیین شده، تعامل، مواجهه و ترکیب عوامل گوناگون داخلی و خارجی از جمله شرایط جغرافیایی، تجارب تاریخی، ترکیب قومی، ماهیت نظام سیاسی، مقدرات و محذورات داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی است؛ اما اصل تصمیم‌گیری در سیاست خارجی بسیار حائز اهمیت است و مهم‌ترین نکته قابل توجه در تحلیل سیاست خارجی اصل تصمیم‌گیری در این حیطه است که در ساختار جمهوری اسلامی ایران بخش مهمی از تصمیم‌گیری توسط ریاست جمهوری در قاموس رئیس قوه مجریه صورت می‌گیرد. در انتخابات ریاست جمهوری به‌عنوان فرایندی برای دستیابی به تصمیمی مورد اجماع درباره نحوه اداره سیاسی جامعه، کاندیداها به اعلام مواضع خود در خصوص مسائل مهم اعم از سیاست خارجی می‌پردازند.

پرسش اصلی این است که هر یک از نامزدهای انتخاباتی دوره چهاردهم ریاست جمهوری بر چه مؤلفه‌هایی برآمده از اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تأکید دارند و الگوی برآمده از اظهارات گفتاری و نوشتاری آنان در خصوص سیاست خارجی چه الگویی است؟ ضمن بهره از رهیافت شناختی در سیاست خارجی برای بررسی الگوها و اهداف اعلامی کاندیداها، انتخاباتی در سیاست خارجی می‌توان گفت که به رغم وجود مشابهت در برخی الگوها و اهداف اعلامی، نامزدهای انتخاباتی رویکردهای متفاوتی را در سیاست خارجی ابراز داشته‌اند. برای پاسخ به پرسش از تکنیک تحلیل محتوای کمی بهره گرفته شده که در روش‌شناسی پژوهش توضیحی در خصوص فرایند آن آمده است. در این نوشتار سعی بر آن است که ضمن تحلیل و بررسی آشکار مضامین مطرح شده توسط کاندیداها در سطحی پنهان به تفسیر مضمون مد نظر آنان پرداخته شود و معنای زیربنایی نهفته را آشکار کند. پژوهش‌هایی از این قبیل می‌تواند ملاک ارزیابی عملکرد قرار بگیرد؛ چراکه این اظهارات شکل‌دهنده بنیان اصول و اهداف اعلامی سیاست خارجی کاندیداها، انتخاباتی است. علاوه بر آن به‌کارگیری نگاه علمی به سخنان، نگرش‌ها و جهت‌گیری‌های نامزدهای انتخاباتی بالأخص در عرصه انتخابات ریاست جمهوری می‌تواند باعث تأمل بیشتری بر موضع‌گیری‌ها شود.

پیکربندی مقاله بدین نحو ساماندهی شده که پس از روش‌شناسی پژوهش به‌مرور مهم‌ترین ادبیات و پیشینه تحقیق پرداخته می‌شود و سپس در چهارچوب مفهومی و نظری مقاله پس از مروری بر مبانی و اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

تئوری شناختی در سیاست خارجی مطالعه خواهد شد. پس از بخش‌های نخست در بخش دوم یافته‌های مقاله مطابق با روش پژوهش اتخاذی آورده می‌شود و تفسیر این یافته‌ها بخش پایانی پیش از نتیجه‌گیری پژوهش است.

۱. پیشینه پژوهش

با بهره از روش تحلیل محتوا در نوشتارهای حیطه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل مقالاتی تدوین شده است؛ اعم از آنکه در مقاله تحلیل محتوا قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر شناسه سیاست خارجی جایگاه سیاست خارجی را در قانون اساسی با تحلیل محتوای کمی و کیفی اصول مربوطه به سیاست خارجی بررسی می‌کند (نوازنی، ۱۴۰۲: ۴۱) یا در مقاله استراتژی منزلت طلبی سیاست خارجی ایران: تحلیل محتوای سخنان رئیس‌جمهوری در سازمان ملل متحد^۱ از حمید نوری (۱۳۹۱) نگارنده با بهره از ظرفیت‌های تبیینی نظریه هویت اجتماعی و مفهوم تحلیلی منزلت‌جویی، تغییرات الگوی سیاست خارجی در دوره اصول‌گرایی با تأکید بر دوران ریاست جمهوری احمدی‌نژاد را بررسی کرده است.

در بعضی از مقالات نیز به محتوای سخنرانی‌ها پرداخته شده است؛ اعم از مقاله تحلیل محتوا کیفی سخنرانی‌های رئیس‌دولت یازدهم در سازمان ملل که سخنان آقای روحانی در برهه زمانی ۹۲ تا ۹۴ را مورد بررسی قرار داده و به محورهای اصلی سخنرانی ایشان در سازمان ملل پرداخته است (ظهوری و پورعلی، ۱۳۹۸: ۵۸). در مقاله دیگری نیز به تحلیل سخنرانی‌های روحانی و ترامپ در مجمع عمومی سازمان ملل با بهره از تحلیل محتوا و گفتمان پرداخته شده (بشیر و امین، ۱۳۹۸، ۲۰۷). نوشتاری جامع‌تر در این حوزه، الگوی سخنرانی رؤسای جمهور ایران در مجمع عمومی سازمان ملل است که با بررسی متن سخنرانی چهار رئیس‌جمهور و شاخصه‌سازی و کمی‌سازی آن‌ها الگوهای مورد تأکید هرکدام از رؤسای جمهور را مشخص کرده است (سلیمی و حاج زرگرباشی، ۱۳۹۲: ۴۲).

در برخی مقالات نیز از جمله تحلیل محتوای کیفی مناظره‌های تلویزیونی انتخابات یازدهم ریاست جمهوری از منظر توسعه سیاسی با تعیین شاخصه‌هایی در خصوص مقوله توسعه سیاسی بر این است که برنامه‌های نامزد پیروز انتخابات یازدهم در مقایسه

1. Status-Seeking and Iranian Foreign Policy: The Speeches of the President at the United Nations

با رقبایش تأکید بیشتری بر مفاهیم اصلی توسعه سیاسی دارد (یعقوبی و آذر، ۱۳۹۸: ۲۳۹). در گزارشی تحلیلی از هسته بازاریابی سیاسی مرکز رشد تحلیل محتوای چهارمین مناظره ریاست جمهوری چهاردهم انجام شده (وکیلزاده و آفاجانی، ۱۴۰۳: ۷-۱). در این مطلب کوتاه عملکرد مناظراتی هر کاندیدا به طور جداگانه و بدون تفکیک موضوعی و بدون روش‌شناسی مشخص آورده شده است. در قسمتی نیز به احتمالات آینده و آنچه ممکن بوده در مناظرات دیگر رخ دهد پرداخته شده است.

در پایگاه‌های خبری تحلیلی نیز در مطالبی اعم از تحلیل محتوای سخنان تبلیغی نامزدهای نمایندگی مجلس شورای اسلامی در فارس (پایگاه خبری ایرنا، ۱۴۰۲) و در خصوص انتخابات چهاردهم ریاست جمهوری در مطلبی با عنوان تحلیل گفتمان نخستین مناظره انتخاباتی ریاست جمهوری ۱۴۰۳ (پایگاه خبری عصر ایران، ۱۴۰۳) بدون روش‌شناسی مشخص به تحلیل مطالب کاندیداها پرداخته شده است. مطلبی نیز با عنوان تحلیل متن گفت‌وگوی نامزدها در مناظره اول کاندیداها ریاست جمهوری (پایگاه تحلیلی خبر فوری، ۱۴۰۳) پرتکرارترین کلمات کاندیداها مانند تحریم و کارشناسی را با رسم نمودارهایی مورد داده‌کاوی قرار داده است. تحلیل مضمون یادداشت مسعود پزشکیان در مرکز مطالعات صلح به بررسی شبکه مضامین برداشت‌های مسعود پزشکیان از روابط با دیگر کشورها پرداخته که عمده این مطالب فاقد روش‌شناسی دقیق و مبانی پژوهشی هستند.

برخی مقالات نیز رویکرد شناختی و رهیافت‌های مشابه در سیاست خارجی را مورد بررسی قرار داده‌اند. عرب عامری در نوشتاری برگرفته از رساله دکتری می‌کوشد سبک رهبری و خصایص شخصیتی نتانیاها را به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار و درعین حال مغفول مانده در تحلیل رفتار سیاست خارجی رژیم صهیونیستی در دهه اخیر با بهره از تحلیل خصایص رهبری مارگارت هرمن و متغیر پیچیدگی مفهومی مورد بررسی قرار دهد (اسلامی و عرب عامری، ۱۴۰۱: ۱۴۸). در مقاله رهیافت استدلال قیاسی در تحلیل سیاست خارجی، نویسنده درصدد شناساندن رهیافت قیاسی، چگونگی به‌کارگیری آن در فرایند تصمیم‌گیری و ارزش تبیینی این رهیافت به‌عنوان یک رهیافت شناختی در سیاست خارجی است (جوشانی، ۱۳۹۸: ۹۲۶).

در آثار مشابه انگلیسی زبان در کتاب بازاندیشی تحلیل سیاست خارجی^۱ با اتخاذ

1. Rethinking foreign policy analysis

2. Political Public Relations Agenda-Building: A Content Analysis of the US 2016 Presidential Campaign

رویکرد روان‌شناختی اجتماعی، ضمن توجه به رهیافت کارگزار محور و سطح تحلیل خرد به رهیافت ساختارمحور نیز توجه داشته و پیوندهای بین دنیای درونی باورها و دنیای بیرونی رویدادها در عرصه تصمیم‌گیری را مطالعه می‌کند. این کتاب به ارتباط بین باورها و رفتار سیاست خارجی در مطالعه سیاست جهانی می‌پردازد.

در رساله مقطع دکتری نیز با عنوان دستور کار روابط عمومی سیاسی: تحلیل محتوای سخنرانی‌ها، توییت‌ها و اخبار کمپین ریاست جمهوری ایالات متحده در ۲۰۱۶ ضمن تأکید بر همبستگی مثبت بین برجستگی ویژگی‌های موضوع در سخنرانی و توییت‌های مبارزات انتخاباتی با برجستگی ویژگی‌های موضوع در پوشش رسانه‌های خبری از نظریه کارکردی گفتمان برای ارزیابی سخنرانی‌ها و توییت‌های نامزدهای ریاست جمهوری استفاده شده است (2). (nwachukwu, 2020, p. 2).

در پژوهشی با عنوان تحلیل متن سخنرانی‌های کمپین انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۲۰ ایالات متحده^۲، سخنرانی‌های نامزدهای ریاست جمهوری در طول انتخابات ۲۰۲۰ ایالات متحده بررسی شده و نویسنده با استفاده از تکنیک‌های پردازش زبان طبیعی به‌عنوان روشی که به ارزیابی سبک سخنرانی نامزدها از طریق عناصری خاص می‌پردازد؛ تفاوت رویکرد کاندیداها را مشخص کرده است (Finity, 2021). در مقاله‌ای نیز با عنوان تحلیل محتوای مبارزات انتخاباتی نامزدهای ریاست جمهوری در انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۲۳ ترکیه^۳ نویسنده همچون عمده کارهای تحلیل محتوا، سخنرانی‌های تبلیغاتی اردوغان و کمال قلیچدار اوغلو را در حوزه ارتباطات سیاسی تحلیل محتوای کیفی کرده و ضمن آن به تعیین لحن نامزدها نیز پرداخته است (Can, jusefi, 2024, p. 1620).

نوآوری مقاله حاضر در کاربست تحلیل محتوای کمی در گفتارهای کاندیداها ریاست جمهوری ایران در سال ۱۴۰۳ است که می‌تواند نشانگر الگوی شناختی باشد که در این کارزار ارائه کرده‌اند.

-
1. A Text Analysis of the 2020 US Presidential Election Campaign Speeches
 2. Content Analysis of 2nd Round Campaigns of Candidates for the Presidency in the 2023 Turkish Presidential Election
 3. Micro level analysis

۲. مبانی نظری

با توجه به اهداف مقاله، در ابتدا نگاهی به اصول و مبانی کلی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران خواهیم انداخت و سپس با توجه به اینکه ریاست جمهوری یکی از نقش‌های اصلی در تصمیم‌گیری و راهبری سیاسی در ساختار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است؛ به تحلیل سطح خرد و نقش تصمیم‌گیرنده خواهیم پرداخت. برای بررسی فرضیه از رویکرد شناختی بهره خواهیم جست که نظریه‌پردازانی از جمله «رابرت جرویس»^۱ در مفهوم «ادراک و سوء ادراک»^۲ در سیاست خارجی مطرح کرده‌اند.

۲-۱. اصول و مبانی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

تعریف رسمی از سیاست خارجی این است که سیاست خارجی مجموعه‌ای از راهبردها و کنش‌هایی است که کشورها در کنش متقابل با دیگر کشورها و نظام بین‌الملل اتخاذ کرده و اجرا می‌کنند (Leira, 2019: p.188) و در آن شیوه تعامل یک دولت در قلمرو فراملی معین می‌شود.

کلیات و اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قانون اساسی بیان شده است. فصل دهم قانون اساسی به سیاست خارجی اختصاص داده شده است و چنین اصولی مبانی سیاست خارجی کشور را تعیین کرده است:

اصل یکصد و پنجاه و دوم: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیرمحارب استوار است.

اصل یکصد و پنجاه و سوم: هرگونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

اصل یکصد و پنجاه و چهارم: جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هرگونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند (قانون اساسی: ۵۴).

1. Robert jervis

2. Perception and misperception

قانون اساسی به روشنی ارجحیت‌های سیاست خارجی ایران را روشن ساخته است؛ اولویت تعاملات نخست با همسایگان ایران، کشورهای مسلمان، کشورهای جهان سوم و کشورهایی است که می‌توانند یکی از نیازهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و یا نظامی ایران را برطرف سازند. قانون اساسی به‌عنوان اصلی‌ترین سند تعیین‌کننده سیاست خارجی ضمن تأکید بر اختیارات مستقیم و غیرمستقیم رهبری یکی از مهم‌ترین وظایف رهبری را تعیین سیاست‌های کلی نظام پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت و نیز نظارت بر حسن اجرای آن سیاست‌ها می‌داند. بر اساس قوانین مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی، رهبری بالاترین صلاحیت را برای اخذ تصمیم‌سازی کلان در سیاست خارجی نظام دارند (شجاعی‌فر، ۱۴۰۲: ۸۰).

تعیین اولویت‌ها در اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی که تأمین‌کننده منافع ملی ایران بوده و در راستای نهادینه کردن حاکمیت ملی در نظام متحول بین‌المللی است؛ بر اساس سه اصل تثبیت‌شده عزت، حکمت و مصلحت است که جهت دهنده ارتباط جمهوری اسلامی با دیگر کشورها است.

بر اساس اجماع نظر موجود میان تحلیلگران سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، علاوه بر عوامل مورد نظر در نظریات عام یاد شده، تأثیر عوامل غیر مادی و انگاره‌ای چون فرهنگ، ایدئولوژی، مذهب و حتی نقش و ویژگی‌های شخصیتی افراد نیز از جمله عوامل اصلی تعیین‌کننده در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۹: ۶). برنامه هفتم توسعه نیز به سیاست خارجی در دو بند دیپلماسی سیاسی و دیپلماسی اقتصادی پرداخته است و به‌منزله راه و نقشه دولت در حوزه سیاست خارجی دو تکلیف کلیدی برای رئیس‌جمهور معین کرده است؛ نخست کنشگری فعال در دیپلماسی رسمی و عمومی و دوم هم تقویت رویکرد اقتصادمحور سیاست خارجی و روابط منطقه‌ای و جهانی و تقویت پیوندهای اقتصادی با اولویت همسایگان که باید برنامه اجرایی برای آن تدوین شود.

بر این اساس مبانی و کلیات سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در اسناد بالادستی مشخص است و کاندیداهای ریاست جمهوری باید در قالب آن‌ها به طرح اندیشه‌ها و دیدگاه‌های خود پردازند.

۲-۲. رهیافت شناختی در سیاست خارجی

محققان سیاست خارجی از مجموعه مهمی از مکانیسم‌های شناختی که در تحلیل سیاست خارجی^۱ مورد بررسی قرار می‌گیرد استفاده می‌کنند. رهیافت‌های شناختی در صدد هستند به منظور پاسخ به این پرسش که چرا دولت‌ها سیاست خارجی خاصی را دنبال می‌کنند، به درون ذهن تصمیم‌گیران آن‌ها راه پیدا کنند و با فهم نظام ادراکی و شناختی آن‌ها راهی برای تبیین تصمیم‌گیری در سیاست خارجی بیابند (Mintz & DeRouen, 2010, p. 54).

در نسل اول نظریه‌های شناخت اجتماعی^۲، در روان‌شناسی سیاسی و در روابط بین‌الملل به «تئوری طرح‌واره»^۳ اتکا می‌شود. بر این اساس افراد بر باورها و طرح‌واره‌های از پیش موجود به عنوان ساخت ذهنی تأکید می‌کنند. در این نگرش طرح‌واره‌های پیشینی عامل اصلی شناخت از محیط هستند و موجب تحلیل‌ها و دانش‌هایی متفاوت از واقعیات و تفسیر متفاوت از اطلاعات می‌شوند. گرچه طرح‌واره‌ها ضرورتاً ساده‌سازی محیط بیرونی را بر عهده دارند؛ اما بنیان هر آن چیزی هستند که افراد برای تشخیص اطلاعات جدید و فرایند اطلاعات برای درک جهان استفاده می‌کنند (Rosati, 1991, p. 58).

اما در نسل بعدی رهیافت شناختی در سطح تحلیل خرد، افراد تصمیم‌گیرندگانی عقلانی با اولویت‌های منظم و پایدار هستند که با توجه به تمام اطلاعات مرتبط و موجود، احتمال رویدادهای مختلف و سودمندی همه نتایج ممکن را به دقت می‌سنجند و در صورت ارائه شواهد جدید برای رسیدن به یک تصمیم بهینه، باورهای خود را به شیوه‌ای نظام‌مند به روز می‌کنند (Rapport, 2017, p. 4-6).

نخستین و مهم‌ترین مطالعات این رهیافت بر پندارهای کلی نخبگان سیاسی بالأخص پندار از خود و دیگری تأکید دارند. مانند آن‌که تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی چگونه در مورد خود، دیگران و عملکرد سیاست می‌اندیشند. پیروان رهیافت شناختی، چگونگی شکل‌گیری ایده‌ها، تفکرات، تصورات و باز عرضه‌های ذهنی را پی می‌گیرند و مسائلی از قبیل اینکه چگونه این ایده‌ها در ذهن حفظ و با هم ترکیب می‌شوند و نیز چگونگی تبدیل آن‌ها به ابراز و عمل را مورد بررسی قرار می‌گیرد. از نظر آنان مبنای تصمیم‌سازی در انسان‌ها متفاوت است برخی از آن‌ها به تفاوت‌های

1. Foreign Policy Analysis

2. Social cognition theory

3. Schama theory

فردی مانند روش‌های ادراکی آنان و بخش دیگر به انتظارات مربوط می‌شود. رابرت جرویس فهمی متفاوت از رهیافت شناختی در فرایند ادراک تصمیم‌سازان عرصه سیاست خارجی ارائه داده است که بر مبنای آن آگاهی شناختی، متأثر از یادگیری آنان از تاریخ و تغییر نگرش‌ها و تحلیل الگوهای رایج از سوءادراک در بستر تحول جامعه و تاریخ است (Rosati, 1991, p. 70). رویکرد ادراکی وی بر اساس پیوند میان روان‌شناسی و سیاست در عرصه روابط بین‌الملل است. از نظر او محیط روانی تصویر جهانی است که سیاستمدار و کنشگر آن را می‌بیند و از سوی دیگر محیط عملیاتی عرصه اجرای سیاست‌ها است. تصمیم‌ها و سیاست‌های تصمیم‌گیرندگان متأثر از اهداف، محاسبات و برداشت‌های آنان است. جرویس تأکید دارد که تدوینگران سیاست خارجی اغلب از طریق باورها و عقایدی که از تاریخ فرامی‌گیرند متأثر می‌شوند. قوانین کلی مورد قبول سیاستمدار در مورد ارتباطات بین موقعیت‌ها و ویژگی‌های سایر دولت‌ها از یک طرف و نیت آن‌ها در سیاست خارجی از طرف دیگر بر تصور ذهنی سایر دولت‌ها تأثیر می‌گذارد. بر اساس دیدگاه روان‌شناسانه وی سوءادراک، نیز محصول تمایلات شناختی است؛ زیرا انسان به ثبات شناختی گرایش دارد و علاقه‌مند است چیزی را ببیند که انتظار دیدن آن را دارد. بدین ترتیب داده‌های ورودی جدید را با اطلاعات قبلی خود منطبق می‌کند که موجب می‌شود رهبران به برخی موضوعات مورد علاقه خود توجه و سایر موارد را نادیده بگیرند. این ثبات شناختی و علاقه‌مندی فرد به حفظ دیدگاه و باورهای قبلی منجر به کم توجهی یا عدم توجه به اطلاعات ورودی جدید گردیده به نحوی که شاهد مقاومت فرد در تغییر دیدگاه و نگرش خواهیم بود مگر زمانی که ناکارآمدی باورها عیان شود (Jervis, 1976, p. 140).

جرویس با استفاده از روان‌شناسی شناختی فاکتورهای اصلی در ادراک و سوءادراک را شامل «باور»^۱، «تصویر»^۲ و «نیت»^۳ می‌داند. ادراک به‌عنوان مبنای فهم و یادگیری و انگیزه‌ای برای کنش و عکس‌العمل فرایندی است که بر اساس آن سه عامل باور، تصویر و نیت را در بین بازیگران و رهبران ایجاد می‌کند (رستگارپور و شفیع، ۱۴۰۰: ۲۲۳). از منظر جرویس باورهای تصمیم‌گیرنده ایده‌های پایداری هستند که او برای توصیف شیوه کار جهان (باورهای علی) و آنچه رفتار مناسب یا مشروع را تشکیل می‌دهد. نقشه‌های شناختی به‌عنوان ساختار ذهنی موجب شکل‌گیری روابط علی و هنجاری

1. Believe
2. Image
3. Intention

بین مفاهیم مختلف مبتنی بر باورها هستند و به پیدایی مفاهیمی می‌انجامد که در زمینه تصمیم‌گیری اهمیت دارند. از نظر وی افراد به اطلاعاتی توجه می‌کنند که انتظار آن‌ها را دارند و یا آماده دیدن آن‌ها هستند. این اطلاعات به‌طور مؤثر باورهای قبلی آن‌ها را تأیید و رویدادهای متناقض را نادیده می‌گیرند (Jervis, 1976, p. 145). باورهای تصمیم‌گیرندگان فرایند تصمیم‌گیری را ساده‌سازی می‌کند و این کار را در قالب باورهای ابزاری انجام می‌دهد که روابط، هدف و وسیله یا مکانیسم‌های علی مد نظر سیاستمدار و تصمیم‌ها، اقدامات و نتایج را به هم مرتبط می‌سازد. از سوی دیگر «باورهای فلسفی»^۱ دیدگاه تصمیم‌گیرندگان در مورد ماهیت بنیادی سیاست را می‌سازد. هر دو نوع این باورها پایدار هستند مگر آنکه با تجربه‌آموزی رهبران تغییر کنند. توجه و بهره‌گیری سیاست‌گذاران از قیاس‌های تاریخی و عوامل شخصیتی و حتی تأکید بر ملاقات رودررو نیز برای یادگیری و تصمیم‌گیری در سیاست خارجی به‌عنوان شکلی از یادگیری علی و تشخیصی حائز اهمیت است. تجارب گذشته تخمین‌های کنونی را از اینکه نتایج اقدامات مختلف سیاستی چه خواهد بود، شکل می‌دهد و برای شناسایی ویژگی‌های کلیدی وضعیت فعلی استفاده می‌شود (Rapport, 2017, p. 17).

هرچند در این مقاله امکان کاربست دقیق نظریه‌هایی چون نظریه رابرت جرویس را نداریم ولی با الهام از دیدگاه ایشان می‌توانیم مدلی را برای بررسی دیدگاه‌های کاندیداهای ریاست جمهوری ایران اتخاذ کنیم که نشان می‌دهد که به آن‌ها نه فقط به‌عنوان نمایندگان جریان‌های سیاسی خاص بلکه به‌عنوان اشخاصی که در جریان تجربیات تاریخی خود به نظام معانی خاصی دست یافته‌اند توجه کنیم. در واقع عرصه انتخابات عرصه‌ای بود که این اشخاص معانی‌ای که حاصل از تجربیات سیاسی و تاریخی آن‌ها بود ارائه کردند. شاید اگر از جناح‌های سیاسی آن‌ها افراد دیگری حاضر می‌شدند معانی و واژگان ارائه شده می‌توانست تفاوت‌های چشمگیری داشته باشد. در واقع معانی ارائه شده توسط نامزدهای انتخابات در این فرایند به بار نشسته است.

۳. روش‌شناسی

تحلیل محتوا روشی است برای آنکه معانی نهفته در درون متن استخراج شود و در صورت امکان الگوی معانی حاکم بر متن و یا ذهنیت مؤلف به دست آید و در این مقاله تلاش می‌شود که از این روش بهره گرفته شود. تحلیل محتوا را به‌عنوان یکی از

کاربردی‌ترین ابزارهای جمع‌آوری داده معمولاً به دو روش کمی و کیفی تقسیم‌بندی می‌کنند و محقق باید بر اساس طرح موضوع و با توجه به نوع استفاده از تحلیل محتوا و روال استفاده از آن در پژوهش خود، از این دو نوع روش بهره برد (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰: ۱۶). در تحلیل محتوای کمی تلاش می‌شود تا کدهایی که می‌تواند وجود و فراوانی معانی را در متن نشان دهد مشخص و اندازه‌گیری شود. به‌طور کلی تحلیل محتوای کمی می‌تواند به روش قیاسی انجام گیرد یعنی ابتدا بر اساس نظریه و مفاهیم اصلی مقوله‌هایی برای تجزیه و کدگذاری متن ساخته و سپس متن بر اساس این مقوله‌ها تجزیه و تحلیل می‌شود.

محتوای انتخاباتی شش نامزد انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۳ (مسعود پزشکیان، مصطفی پورمحمدی، سعید جلیلی، علیرضا زاکانی، امیر حسین قاضی‌زاده هاشمی، محمدباقر قالیباف) به گونه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش نیز سخنان، نوشتارها و اظهارات رسمی کاندیداهای ریاست جمهوری دوره چهاردهم در خصوص سیاست خارجی که در قالب مناظرات تلویزیونی، مستندهای انتخاباتی، برنامه‌های رسانه‌ای، اظهارات رسمی در شبکه‌های اجتماعی اظهار شده مورد مطالعه قرار گرفته است. در گام نخست مقوله‌های اصلی تحقیق مشخص و کدهای مربوط به آن استخراج شده و مقوله‌بندی می‌شوند. در گام بعدی کدهای موجود در متن جستجو شده‌اند. نحوه استخراج کدها بر اساس مقوله‌های اصلی برآمده از هدف و سؤال اصلی تحقیق انجام گرفته است که بر مبنای آن واحد اصلی تحلیل کلماتی در نظر گرفته شده‌اند که در چندین مناظره و برنامه انتخاباتی و اظهارات و نوشتارهای نامزدهای انتخاباتی در شبکه‌های اجتماعی تکرار شده‌اند. هر آنچه مربوط به پرسش اصلی بوده استخراج، یادداشت و در قالب ۶ مقوله اصلی مورد ارزیابی کمی قرار گرفته و در جداولی توزیع فراوانی آن‌ها آورده شده است. نتایج آن در جدول فراوانی و نمودار قرار گرفته و مورد تفسیر قرار می‌گیرند. این سیر تحلیل محتوای کمی به کار رفته در پژوهش است. ضمن آنکه سطح تجزیه و تحلیل اطلاعات این پژوهش، خرد است.

۳-۱. مقولات اصلی سیاست خارجی و شاخصه‌ها

گام نخست در تحلیل محتوا تعیین مؤلفه‌ها و مقوله‌های اصلی است. این مؤلفه‌ها برآمده از محتوای مورد بررسی اعم از متن و گفتار هستند. انتخاب این مقوله‌ها مستلزم بررسی و مطالعه دقیق و اشراف بر محتوای در دست است. پس از انتخاب مقوله‌ها که نشان‌دهنده ایده اصلی و مفهوم اصلی مورد نظر پیام‌رسان هستند بایستی تعریف

عملیاتی هر مفهوم را انجام داد. پس از تعریف عملیاتی مؤلفه‌های اصلی که گویای معانی مندرج در متن است معین شده و در قالب کدهای عملیاتی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱-۱. تعاملات بین‌المللی و فرامنطقه‌ای

یکی از ابعاد مهم تعاملات بین‌المللی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نگاه به غرب و شیوه تعامل با غرب و بالأخص با ایالات متحده آمریکا است که با واژگانی چون ارتباط با غرب، تعامل با اروپا، مذاکرات هسته‌ای، تحریم‌ها، رفع تحریم، برجام، آمریکا قابل بررسی است. ارتباطات بین‌المللی، روابط خارجی، دیپلماسی، حضور در آفریقا، آمریکای لاتین، سیاست نگاه به شرق، چین، روسیه، نهادهای منطقه‌ای، سازمان بریکس، سازمان همکاری شانگهای، اوراسیاگرایی نیز از دیگر کلمات و اصطلاحات مورد بررسی در تعاملات بین‌المللی و منطقه‌ای هستند.

۳-۱-۲. تأکید بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌الملل

تأکید صرف بر الگوهای درونی و ظرفیت‌های داخلی و به‌دور از نگاه مثبت به روابط بین‌الملل و حل اختلافات بین‌المللی با شاخصه‌هایی چون نگرش تدافعی به منابع داخلی، استفاده تنها از توان و ظرفیت داخلی و منابع ملی، پذیرش اصل تحریم‌ها و خنثی‌سازی آن‌ها، تهدید محوری، نقد برجام، نقد FATF، نقد کرسنت، بهره‌از تهدیدات بیرونی و تبدیل آن‌ها به فرصت، تعامل در حوزه اشتراکات، محکومیت تحریم‌ها و قطعنامه‌ها و محکومیت سیاست‌های آمریکا قابل بررسی است.

۳-۱-۳. سیاست منطقه‌ای و همسایگی

یک بُعد مهم سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به سیاست منطقه‌ای آن اشاره دارد که عمدتاً با محور مقاومت و عمق استراتژیک شناخته می‌شود. دیگر شاخصه‌های مربوط بدان بحث میدان و دیپلماسی، سوریه، عراق، شهید قاسم سلیمانی و مسئله فلسطین است. بُعد دیگر سیاست منطقه‌ای به امنیت منطقه‌ای، منطقه قوی، تعاملات منطقه‌ای، بازار مشترک منطقه‌ای، کشورهای منطقه مانند عربستان، امارات، قطر، میادین مشترک، سیاست همسایگی، حوزه تمدنی و مدیریت تنش مرتبط است.

۳-۱-۴. دیپلماسی اقتصادی

دیپلماسی اقتصادی به عنوان یکی از وجوه نوین دیپلماسی دارای حوزه مشترک مفهومی با اقتصاد سیاسی و روابط دولت و بازار است که با شاخص‌هایی چون نگاه اقتصادی در سیاست خارجی، نهادهای اقتصادی بین‌المللی و منطقه‌ای، سرمایه‌گذاری، توسعه اقتصادی، برنامه هفتم توسعه و پیشرفت، روابط اقتصادی، ترانزیت شرق و غرب، مسائل توسعه و اقتصاد، نفت و گاز شاخص‌سازی می‌شود.

۳-۱-۵. عدالت و مفاهیم اسلامی

از مفاهیم برجسته مورد بحث در سیاست خارجی جمهوری اسلامی به عنوان نظامی اسلامی مفهوم عدالت است که شاخص‌های آن اعم از عدالت انسانی، برابری مردم، کرامت انسانی، حقوق مردم، مناطق محروم، حقوق برابر، نفی ظلم و فساد است.

۳-۱-۶. اصول ثابت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

به دلیل آنکه بخش مهمی از سیاست خارجی ایران تحت تأثیر اصول کلی انقلاب اسلامی و برگرفته از قانون اساسی و سیاست‌های کلی مقام معظم رهبری است، اصول ثابتی وجود دارد که جستجوی آن‌ها می‌تواند میزان وفاداری و پیگیری این اصول را نشان دهد. شاخص‌های ثابت عبارتند از منافع ملی، سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی، رهبری، اصول عزت، حکمت، مصلحت، اجماع و وفاق ملی، انسجام داخلی، امنیت ملی، قدرت دفاعی و نظامی و بازدارندگی.

۴. یافته‌های پژوهش

پس از شاخص‌سازی مقوله‌های اصلی بایستی به تعیین اهمیت آن شاخص‌ها در محتوای مورد نظر اعم از گفتار و نوشتار هر یک از کاندیداهای انتخابات پرداخت. در واقع کمی‌سازی شاخص‌ها در قالب جداول توزیع فراوانی بخش نخستین تحلیل یافته‌های پژوهش محسوب می‌شود. به همین منظور در این بخش نخست در قالب جداولی به کمی‌سازی شاخص‌ها در محتوای انتخاباتی حوزه سیاست خارجی کاندیدها به صورت جداگانه برای هر نامزد دوره چهاردهم ریاست جمهوری پرداخته خواهد شد. مسعود پزشکیان یک پزشک متخصص جراحی قلب است که از ابتدای انقلاب اسلامی در کانون فعالیت‌های سیاسی و انقلابی قرار داشته است. تجربه‌های او در جنگ

و نیز تجربیات مدیریت اجرایی او در حوزه بهداشت و درمان در آذربایجان وی را به شخصیت اجرایی برجسته‌ای بدل کرد که در دولت دوم سید محمد خاتمی به‌عنوان وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی برگزیده شد. پس از آن نیز با انتخاب مکرر به‌عنوان نماینده تبریز در مجلس شورای اسلامی، تلاش کرد که نقشی میانه‌رو ایفا کند (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۳). هرچند او به‌صراحت مواضعی اصلاح‌طلبانه داشت اما هرگز در مقابل اصول و مبانی جمهوری اسلامی و نیز رهبری انقلاب اسلامی موضوع نگرفت و به‌تدریج نقش یک میانجی با حسن نیت را میان جناح‌های مختلف بر عهده گرفت و حتی در مجالسی با گرایش اصول‌گرایی به نایب رئیسی مجلس رسید.

جدول ۱: توزیع فراوانی شاخصه‌ها در محتوای انتخاباتی مسعود پزشکیان

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی مسعود پزشکیان	فراوانی
تعاملات بین‌المللی و فرماندهی منطقه‌ای	۱	ارتباطات بین‌المللی، روابط خارجی، عرصه جهانی، فرصت محوری	۹
	۲	تعامل با غرب و اروپا، آمریکا	۱۷
	۳	مذاکرات هسته‌ای، برجام، توافق هسته‌ای، رفع تحریم، FATF	۴۵
	۴	دیپلماسی	۴
	۵	حضور در آفریقا، آمریکای لاتین، بازیگران نوظهور	۲
	۶	نگاه به شرق، تعامل با چین، روسیه، اوراسیاگرایی، بریکس، شانگهای	۱۱
تأکید بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌المللی	۱	نگرش تدافعی به منابع داخلی، توان و ظرفیت داخلی، منابع ملی	۰
	۲	خنثی‌سازی تحریم، تهدید محوری، نقد برجام، نقد FATF، نقد کرسنت، دشمن	۱
	۳	بهره از تهدیدات بیرونی و تبدیل به فرصت، تعامل در حوزه اشتراکات	۰
	۴	محکومیت تحریم‌ها، محکومیت سیاست‌های آمریکا	۲
سیاست منطقه‌ای و همسایگی	۱	امنیت منطقه‌ای، تعاملات منطقه‌ای، منطقه قوی	۱۳
	۲	همسایگان، حوزه تمدنی، مدیریت تنش با همسایگان	۲۰
	۳	عربستان، امارات، قطر، بازار مشترک منطقه‌ای، میادین مشترک	۳
	۴	میدان و دیپلماسی، سوریه، عراق	۱
	۵	محور مقاومت، شهید قاسم سلیمانی، فلسطین	۱۳

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی مسعود پزشکیان	فراوانی
عدالت و مفاهیم اسلامی	۱	رفع بی‌عدالتی، رفع تبعیض، فساد	۱۳
	۲	برابری مردم، کرامت انسانی، حقوق مردم، مناطق محروم، حقوق برابر	۱۹
	۳	مفاهیم دینی، بهره از آیات و روایات	۹
اصول ثابت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران	۱	منافع ملی، منافع مردم ایران، انسجام داخلی	۳۴
	۲	سیاست‌های کلی نظام، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی رهبری، اصل عزت، حکمت، مصلحت	۵۰
	۳	امنیت ملی، قدرت دفاعی و نظامی، بازدارندگی	۹
	۴	وفاق ملی، کارشناسان و نخبگان، اجماع	۵۰
	۵	ظرفیت‌ها و منابع داخلی، بهره از امکانات داخلی	۵
دیپلماسی اقتصادی	۱	تعاملات اقتصادی، ترانزیت شرق و غرب، نفت و گاز، سواحل مکران	۴
	۲	نگاه اقتصادی در سیاست خارجی، سیاست خارجی توسعه‌گرا	۲
	۳	سرمایه‌گذاری خارجی، بازار رقابتی و عدم مداخله دولت	۹

بر اساس واژگان کاربردی در گفتارهای مسعود پزشکیان می‌توان گفت که ایشان بیشترین تأکید را بر اصول ثابت سیاست خارجی جمهوری اسلامی و سیاست‌های اعلامی مقام معظم رهبری دارند؛ اما در همین چهارچوب در پی بازسازی روابط ایران و غرب و حل‌وفصل مسائل مربوط پرونده هسته‌ای ایران هستند و از این طریق حقوق و منافع ملی ایران را قابل تحقق می‌دانند. از نظر ایشان با انسجام داخلی و تکیه بر نظرات کارشناسان می‌توان مسائل ایران و غرب را حل کرد و ایران را وارد تعاملات مثبت بین‌المللی نمود.

ویژگی‌های شخصیتی مصطفی پورمحمدی و تحول شخصیتی ایشان نیز می‌تواند در فهم مواضع ایشان در انتخابات مؤثر باشد. ایشان که فعالیت خود را از حوزه دستگاه قضایی آغاز کرد با حضور در حوزه‌های بازرسی به واقعیات جاری در دستگاه‌های اجرایی کشور بیشتر آشنا شد. ایشان که در ابتدا از عناصر تندرو محسوب می‌شد پس از حضور در وزارت اطلاعات و بعدها که به مقام وزارت کشور و وزارت دادگستری رسید و جایگاه محوری در مقام دبیری جامعه روحانیت کشور به او داد، سبب شد تا تحولی جدی در مواضع بنیادین ایشان پدید آید (پورمحمدی، ۱۴۰۲). اینکه در دولت‌هایی با گرایش‌های

سیاسی کاملاً متفاوت به ایفای نقش پرداخت نشانگر تعدیل جدی در مواضع سیاسی ایشان بود که در مواضع انتخاباتی ایشان نیز آشکار است.

جدول ۲: توزیع فراوانی شاخصه‌ها در محتوای انتخاباتی مصطفی پورمحمدی

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی مصطفی پورمحمدی	فراوانی
تعاملات بین‌المللی و فرامنطقه‌ای	۱	ارتباطات بین‌المللی، روابط خارجی، نگاه فرصت محور به تعامل بین‌المللی	۸
	۲	تعامل با اروپا و غرب	۱
	۳	برجام، توافق هسته‌ای، رفع تحریم، FATF، کرسنت	۲۹
	۴	دیپلماسی، تداوم مذاکرات هسته‌ای	۹
	۵	حضور در آفریقا، آمریکای لاتین، کشورهای نوظهور	۱
	۶	نگاه به شرق، تعامل با چین، روسیه، اوراسیاگرایی، بریکس، شانگهای	۲
تأکید بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌المللی	۱	نگرش تدافعی به منابع داخلی، توان و ظرفیت داخلی، منابع ملی	۷
	۲	خنثی‌سازی تحریم، تهدید محوری، نقد برجام، نقد FATF	۲
	۳	نقد کرسنت، دشمن	
	۳	بهره از تهدیدات بیرونی و تبدیل به فرصت، تعامل در حوزه اشتراکات	۰
سیاست منطقه‌ای و همسایگی	۴	محکومیت تحریم‌ها، محکومیت سیاست‌های آمریکا	۱
	۱	امنیت منطقه‌ای، تعاملات منطقه‌ای، منطقه قوی	۳
	۲	همسایگان، حوزه تمدنی، مدیریت تنش با همسایگان	۵
	۳	عربستان، امارات، قطر، بازار مشترک منطقه‌ای، میادین مشترک	۱
	۴	میدان و دیپلماسی، سوریه، عراق	۱
عدالت و مفاهیم اسلامی	۵	محور مقاومت، شهید قاسم سلیمانی، فلسطین	۴
	۱	رفع بی‌عدالتی، رفع تبعیض، فساد	۱
	۲	برابری مردم، کرامت انسانی، حقوق مردم، مناطق محروم، حقوق برابر	۸
اصول حاکمیتی و ثابت	۳	مفاهیم دینی، بهره از آیات و روایات	۱
	۱	منافع ملی، منافع مردم ایران، مردم، انسجام داخلی	۱۰
	۲	سیاست‌های کلی نظام، قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی رهبری، اصل عزت، حکمت، مصلحت	۸

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی مصطفی پورمحمدی	فراوانی
سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران	۳	امنیت ملی، قدرت دفاعی و نظامی، بازدارندگی	۲
	۴	اجماع و وفاق ملی، کارشناسان و نخبگان	۹
	۵	ظرفیت‌ها و قدرت داخلی، منابع داخلی	۸
دیپلماسی اقتصادی	۱	تعاملات اقتصادی، ترانزیت شرق و غرب، توسعه داخلی، نفت و گاز، سواحل مکران	۱
	۲	نگاه اقتصادی در سیاست خارجی، سیاست خارجی توسعه‌گرا	۱
	۳	سرمایه‌گذاری، توسعه اقتصادی، برنامه هفتم توسعه	۱

بر اساس گفتارهای آقای مصطفی پورمحمدی می‌توان گفت که بیشترین موضوع مورد توجه ایشان حل مسائل هسته‌ای و FATF و نیز استفاده از اندیشه‌های نخبگان ایرانی است. به نظر می‌رسد که ایشان نیز در قالب اصول کلی سیاست خارجی جمهوری اسلامی مسائل ایران با غرب را قابل حل می‌دانند.

آقای سعید جلیلی که در قامت کاندیداهای اصلی اصول‌گرایان در این انتخابات به میدان آمد و تلاش‌های مکرر ایشان برای حضور در انتخابات گویای عزمی جدی برای برعهده گرفتن سکان دستگاه اجرایی کشور است. ایشان از جانبازان دوران جنگ است اما برخلاف ظاهر امر، تجربه اجرایی چندانی نداشته و به عبارتی برخی از واقعیات اجرایی کشور را از نزدیک لمس نکرده بود. ایشان دوران تحصیل خود را از ابتدا تا پایان در دانشگاهی خاص یعنی دانشگاه امام صادق^(ع) گذرانده بودند که محیطی محدود برای تحصیلات توأمان سیاسی و مذهبی بود. پس از آن نیز به وزارت خارجه رفته و تا معاونت این وزارت ارتقا یافت. سپس به شورای امنیت ملی رفته و مسئولیت مذاکرات هسته‌ای را برعهده گرفت (همشهری، ۱۴۰۰) که طولانی‌ترین دوران مذاکره و درعین حال انسداد در مذاکرات در دوران ایشان بود. در واقع بن‌بست در مذاکرات مهم‌ترین تجربه سیاسی ایشان بود که بر شخصیت و ساختار اندیشگی ایشان بیشترین تأثیر را گذارده بود که در مواضع انتخاباتی ایشان نیز آشکار است.

جدول ۳: توزیع فراوانی شاخصه‌ها در محتوای انتخاباتی سعید جلیلی

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی سعید جلیلی	فراوانی
تعاملات بین‌المللی و فرامنطقه‌ای	۱	ارتباطات بین‌المللی، روابط خارجی، نگرش فرصت محور در تعامل بین‌المللی	۹
	۲	نگاه دوجانبه به ظرفیت داخلی و تعامل خارجی	۱
	۳	برجام، توافق هسته‌ای، رفع تحریم، FATF	۱
	۴	دیپلماسی، تداوم مذاکرات	۲
	۵	حضور در آفریقا، آمریکای لاتین، دولت‌های نوظهور	۴
	۶	نگاه به شرق، تعامل با چین، روسیه، اوراسیاگرایی، بریکس، شانگهای	۵
تأکید بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌المللی	۱	نگرش تدافعی به منابع داخلی، توان و ظرفیت داخلی، مدیریت داخلی، منابع ملی	۲۶
	۲	خنثی‌سازی تحریم، تهدید محوری، نقد برجام، نقد دولت یازدهم و دوازدهم، نقد FATF نقد کرسنت، دشمن	۲۷
	۳	بهره از تهدیدات بیرونی و تبدیل به فرصت، تعامل در حوزه اشتراکات، جهش	۲۰
	۴	محکومیت تحریم‌ها، محکومیت سیاست‌های آمریکا	۱۹
سیاست منطقه‌ای و همسایگی	۱	امنیت منطقه‌ای، تعاملات منطقه‌ای، منطقه قوی	۳
	۲	کشورهای منطقه، همسایگان، حوزه تمدنی، مدیریت تنش با همسایگان	۱۷
	۳	عربستان، امارات، قطر، بازار مشترک منطقه‌ای، میدین مشترک	۱
	۴	میدان و دیپلماسی، سوریه، عراق	۱
	۵	محور مقاومت، شهید قاسم سلیمانی، فلسطین	۵
عدالت و مفاهیم اسلامی	۱	رفع بی‌عدالتی، رفع تبعیض، فساد، نفی ظلم	۱
	۲	برابری مردم، کرامت انسانی، حقوق مردم، مناطق محروم، مشارکت مردم	۷
	۳	مفاهیم دینی، بهره از آیات و روایات	۲
	۱	منافع ملی، منافع مردم ایران، انسجام داخلی	۳
اصول حاکمیتی و ثابت سیاست خارجی	۲	سیاست‌های کلی نظام، قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی رهبری، اصل عزت، حکمت، مصلحت	۲
	۳	امنیت ملی، قدرت دفاعی و نظامی، بازدارندگی	۱

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی سعید جلیلی	فراوانی
جمهوری اسلامی ایران	۴	اجماع و وفاق ملی، کارشناسان و نخبگان	۴
دیپلماسی اقتصادی	۱	تعاملات اقتصادی، ترانزیت شرق و غرب، توسعه داخلی، نفت و گاز، سواحل مکران	۱
	۲	نگاه اقتصادی در سیاست خارجی	۲
	۳	سرمایه‌گذاری، توسعه اقتصادی، برنامه هفتم توسعه	۱

با بررسی واژگان و مفاهیم به کار رفته توسط آقای سعید جلیلی به نظر می‌رسد که ایشان نگرش مثبتی به غرب و نظام بین‌الملل ندارد و حل‌وفصل مسائل هسته‌ای و موضوعاتی چون FATF مورد توجه ایشان نیست بلکه این امر را ناممکن و خطا می‌انگارند. در عوض معتقد به مبارزه جدی با آمریکا از طریق بسیج امکانات داخلی و افزایش توان نظامی ایران در منطقه هستند. در واقع ایشان بیشتر به منطق رویارویی گرایش دارند تا منطق تعاملی.

آقای علیرضا زاکانی پزشکی است که کمتر در حوزه پزشکی فعالیت کرده است. ایشان که با حضور پرشور و تند خود در بسیج دانشجویی شناخته شد بیشتر تجربه سیاسی خود را در مجلس شورای اسلامی گذارنده است و مسئولیت کمیته بررسی و نقد برجام را نیز برعهده داشته است. مدتی ریاست مرکز پژوهش‌های مجلس را برعهده داشته و سپس به مقام شهرداری تهران رسید (همشهری، زندگینامه علیرضا زاکانی، ۱۴۰۰) باروری شخصیت سیاسی ایشان در جناح سیاسی مشخصی در درون مجلس شورای اسلامی بود و مواضع این جناح سیاسی در گفتارهای انتخاباتی ایشان آشکار است.

جدول ۴: توزیع فراوانی شاخصه‌ها در محتوای انتخاباتی علیرضا زاکانی

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی زاکانی	فراوانی
تعاملات بین‌المللی و فرامنطقه‌ای	۱	ارتباطات بین‌المللی، روابط خارجی، نگرش فرصت محور به تعامل بین‌المللی	۲
	۲	نگاه دوجانبه به ظرفیت داخلی و تعامل خارجی	۰
	۳	برجام، توافق هسته‌ای، رفع تحریم، FATF	۸
	۴	دیپلماسی، تداوم مذاکرات هسته‌ای	۱۱
	۵	حضور در آفریقا، آمریکای لاتین، کشورهای نوظهور	۲

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی زاکانی	فراوانی
	۶	نگاه به شرق، تعامل با چین، روسیه، اوراسیاگرایی، بریکس، شانگهای	۱۷
تأکید بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌المللی	۱	نگرش تدافعی به منابع داخلی، توان و ظرفیت داخلی، انقلاب و مکتب امام، منزلت یابی، منابع ملی	۱۳
	۲	خنثی‌سازی تحریم، تهدید محوری، نقد برجام، نقد FATF، نقد دولت یازدهم و دوازدهم، نقد کرسنت، دشمن	۳۸
	۳	بهره از تهدیدات بیرونی و تبدیل به فرصت، تعامل در حوزه اشتراکات	۴
	۴	محکومیت تحریم‌ها، محکومیت سیاست‌های آمریکا	۵
سیاست منطقه‌ای و همسایگی	۱	امنیت منطقه‌ای، تعاملات منطقه‌ای، منطقه قوی	۳
	۲	ظرفیت و کشورهای منطقه، همسایگان، حوزه تمدنی، مدیریت تنش با همسایگان	۴
	۳	عربستان، امارات، قطر، بازار مشترک منطقه‌ای، میدین مشترک	۱
	۴	میدان و دیپلماسی، سوریه، عراق، عمق استراتژیک	۴
	۵	محور مقاومت، شهید قاسم سلیمانی، فلسطین	۱۲
عدالت و مفاهیم اسلامی	۱	رفع بی‌عدالتی، رفع تبعیض، فساد، نفی ظلم	۲
	۲	برابری مردم، کرامت انسانی، حقوق مردم، مناطق محروم، حقوق برابر	۱۰
	۳	مفاهیم دینی، بهره از آیات و روایات	۲
اصول حاکمیتی و ثابت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران	۱	منافع ملی، منافع مردم ایران، مردم، انسجام داخلی	۷
	۲	سیاست‌های کلی نظام، قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی رهبری، اصل عزت، حکمت، مصلحت	۳
	۳	امنیت ملی، قدرت دفاعی و نظامی، بازدارندگی	۱
	۴	اجماع و وفاق ملی، کارشناسان و نخبگان	۴
دیپلماسی اقتصادی	۱	تعاملات اقتصادی، ترانزیت شرق و غرب، توسعه داخلی، نفت و گاز، سواحل مکران	۱
	۲	نگاه اقتصادی در سیاست خارجی	۱
	۳	سرمایه‌گذاری خارجی، توسعه اقتصادی، برنامه هفتم توسعه	۱

بررسی واژگان و مفاهیم به کار رفته توسط آقای زاکانی گویای نزدیکی سخن و معانی مورد نظر ایشان با آقای سعید جلیلی است. البته در گفتار آقای زاکانی تأکید بیشتری بر حل و فصل مسائل هسته‌ای انجام شده است ولی نگاه منتقدانه به نظام بین‌الملل و غرب و لزوم تقویت محور مقاومت و تقابل با سیاست‌های آمریکا در نظام معانی ایشان برجسته است.

امیرحسین قاضی‌زاده هاشمی از خانواده مشهوری است که پزشکی و سیاست را در هم آمیخته‌اند. ایشان متخصص گوش و حلق و بینی که یک سال ریاست دانشگاه علوم پزشکی سمنان را برعهده داشت و از نمایندگان اصول‌گرای مجلس شورای اسلامی بوده‌اند که در دولت آقای رئیسی به معاونت ریاست جمهوری و ریاست بنیاد شهید رسید (مشرق، ۱۴۰۳). این بزرگ‌ترین مسند سیاسی ایشان بوده و توانست نقش مهمی در ساختار فکری ایشان گذارد. به گونه‌ای که در انتخابات نیز تأکید فراوان بر مواضع و خواسته‌های ابراهیم رئیسی مضمون اصلی سخن ایشان را تشکیل داده بود. البته ایشان از اعضای جبهه پایداری نیز هستند که تأثیر آن بر مواضع انتخاباتی ایشان آشکار است.

جدول ۵: توزیع فراوانی شاخصه‌ها در محتوای انتخاباتی امیرحسین قاضی‌زاده هاشمی

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی امیرحسین قاضی‌زاده هاشمی	فراوانی
تعاملات بین‌المللی و فرمانطقه‌ای	۱	ارتباطات بین‌المللی، روابط خارجی، نگرش فرصت محور به تعامل بین‌المللی	۵
	۲	نگاه دوجانبه به ظرفیت داخلی و تعامل خارجی	۲
	۳	برجام، توافق هسته‌ای، رفع تحریم، FATF	۱
	۴	دیپلماسی، تداوم مذاکرات هسته‌ای	۶
	۵	حضور در آفریقا، آمریکای لاتین، کشورهای نوظهور	۰
	۶	نگاه به شرق، تعامل با چین، روسیه، اوراسیاگرایی، بریکس، شانگهای	۳
تأکید بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌المللی	۱	نگرش تدافعی به منابع داخلی، توان و ظرفیت داخلی، مدیریت داخلی، منابع ملی و انقلاب	۹
	۲	خنثی‌سازی تحریم، تهدید محوری، نقد برجام، نقد دولت یازدهم و دوازدهم، نقد FATF، نقد کرسنت، دشمن	۲۸
	۳	بهره از تهدیدات بیرونی و تبدیل به فرصت، تعامل در حوزه اشتراکات، مسائل داخلی اقتصادی	۱

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی امیرحسین قاضی‌زاده هاشمی	فراوانی
سیاست منطقه‌ای و همسایگی	۴	محکومیت تحریم‌ها، محکومیت سیاست‌های آمریکا	۵
	۱	امنیت منطقه‌ای، تعاملات منطقه‌ای، منطقه قوی	۲
	۲	کشورهای منطقه، همسایگان، حوزه تمدنی، مدیریت تنش با همسایگان	۱۷
	۳	عربستان، امارات، قطر، بازار مشترک منطقه‌ای، میدین مشترک	۱
	۴	میدان و دیپلماسی، سوریه، عراق، عمق استراتژیک	۲
عدالت و مفاهیم اسلامی	۵	محور مقاومت، شهید قاسم سلیمانی، فلسطین	۱
	۱	عدالت، رفع تبعیض، فساد، نفی ظلم	۳
	۲	برابری مردم، کرامت انسانی، حقوق مردم، مناطق محروم، حقوق برابر	۶
	۳	مفاهیم دینی، بهره از آیات و روایات	۳
اصول حاکمیتی و ثابت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران	۱	منافع ملی، منافع مردم ایران، مردم، انسجام داخلی، منابع ملی	۱
	۲	سیاست‌های کلی نظام، سند چشم‌انداز، قانون اساسی، سیاست‌های کلی رهبری، اصل عزت، حکمت، مصلحت	۲
	۳	امنیت ملی، قدرت دفاعی و نظامی، بازدارندگی	۱
	۴	وحدت، اجماع و وفاق ملی، کارشناسان و نخبگان	۱
دیپلماسی اقتصادی	۱	تعاملات اقتصادی، ترانزیت شرق و غرب، توسعه داخلی، نفت و گاز، سواحل مکران	۱
	۲	نگاه اقتصادی در سیاست خارجی	۱
	۳	سرمایه‌گذاری، توسعه اقتصادی، برنامه هفتم توسعه	۲

درمجموع به نظر می‌رسد که واژگان و تعابیر به کار رفته توسط آقای قاضی‌زاده هاشمی قرابت و تشابه زیادی با آقایان جلیلی و زاکانی دارد. آن‌ها نیز با نقد برجام و رفتارهای تعاملی با غرب در پی تقویت محور مقاومت و تقابل سخت با آمریکا و تأکید بر خنثی‌سازی به‌جای رفع تحریم و نیز استفاده از منابع داخلی هستند. اما نکته قابل تأمل این است که ایشان در مقایسه با آقایان پزشکیان و پورمحمودی اشاره‌های بسیار کمتری به نظرات و سیاست‌های اعلامی مقام معظم رهبری دارند.

محمدباقر قالیباف از چهره‌های چند وجهی سیاست در ایران است. حضور در جبهه و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، فرماندهی نیروی هوایی سپاه و خلبانی، فرماندهی نیروی انتظامی، شهرداری تهران و ریاست مجلس شورای اسلامی در کنار عضویت در هیئت علمی دانشگاه تهران در رشته جغرافیای سیاسی گویای وجوه متفاوت شخصیت و نیز تجربیات متنوع سیاسی ایشان است (قالیباف، ۱۴۰۳). ایشان گرچه اصول‌گرا محسوب می‌شوند اما یکی از چهره‌های عمل‌گرا و مدیران مؤثری بوده‌اند که واقعیات سیاسی و دگرگونی‌های آن‌ها را در عرصه‌های مختلف از نزدیک لمس کرده و تطور شخصیتی ایشان را نیز می‌توان در پرتو این تجربیات درک کرد.

جدول ۶: توزیع فراوانی شاخصه‌ها در محتوای انتخاباتی محمدباقر قالیباف

مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی محمدباقر قالیباف	فراوانی
تعاملات بین‌المللی و فرامنطقه‌ای	۱	ارتباطات بین‌المللی، روابط خارجی، نگرش فرصت محور به تعامل بین‌المللی	۱
	۲	نگاه دوجانبه به ظرفیت داخلی و تعامل خارجی	۱
	۳	برجام، توافق هسته‌ای، رفع تحریم، FATF	۱۴
	۴	دیپلماسی، تداوم مذاکرات در قالب قانون راهبردی	۱۲
	۵	حضور در آفریقا، آمریکای لاتین، کشورهای نوظهور	۱
	۶	نگاه به شرق، تعامل با چین، روسیه، اوراسیاگرایی، بریکس، شانگهای	۷
تأکید بر سیاست داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌المللی	۱	نگرش تدافعی به منابع داخلی، توان و ظرفیت داخلی، مدیریت داخلی، منابع ملی و انقلاب	۱۷
	۲	خنثی‌سازی تحریم، تهدید محوری، نقد برجام، نقد FATF	۱۰
	۳	نقد دولت یازدهم و دوازدهم، نقد کرسنت، دشمن بهره از تهدیدات بیرونی و تبدیل به فرصت، تعاملات در حوزه اشتراکات، انتفاع اقتصادی، مسائل داخلی اقتصادی	۷
	۴	محکومیت تحریم‌ها، محکومیت سیاست‌های آمریکا	۳
سیاست منطقه‌ای و همسایگی	۱	امنیت منطقه‌ای، تعاملات منطقه‌ای، منطقه قوی	۲
	۲	کشورهای منطقه، همسایگان، حوزه تمدنی، مدیریت تنش با همسایگان	۴
	۳	عربستان، امارات، قطر، بازار مشترک منطقه‌ای، میداین مشترک	۱
	۴	میدان و دیپلماسی، سوریه، عراق	۲

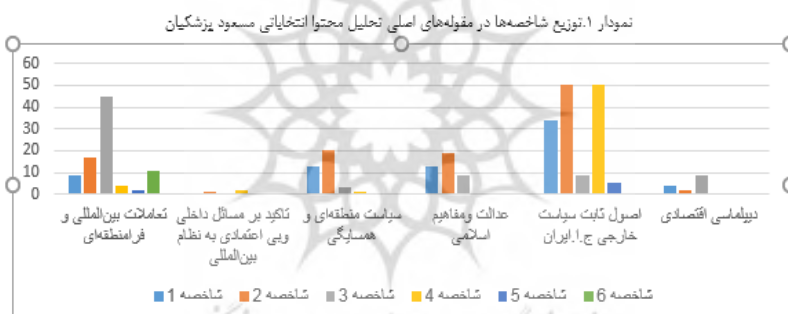
مقوله‌های اصلی	ردیف	شاخصه‌های محتوای انتخاباتی محمدباقر قالیباف	فراوانی
	۵	محور مقاومت، شهید قاسم سلیمانی، فلسطین، آزادی قدس	۸
عدالت و مفاهیم اسلامی	۱	رفع بی‌عدالتی، رفع تبعیض، فساد ستیزی	۱
	۲	برابری مردم، کرامت انسانی، حقوق مردم، مناطق محروم، حقوق برابر	۸
	۳	مفاهیم دینی، بهره از آیات و روایات	۱
اصول حاکمیتی و ثابت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران	۱	منافع ملی، منافع مردم ایران، مردم، انسجام داخلی، منابع ملی	۲
	۲	سیاست‌های کلی نظام، سند چشم‌انداز، قانون اساسی، سیاست‌های کلی رهبری، اصل عزت، حکمت، مصلحت	۲
	۳	امنیت ملی، قدرت دفاعی و نظامی، بازدارندگی	۱
	۴	وحدت، اجماع و وفاق ملی، کارشناسان و نخبگان	۱۶
دیپلماسی اقتصادی	۱	تعاملات اقتصادی، ترانزیت شرق و غرب، نفت و گاز، سواحل مکران، چابهار	۱۳
	۲	نگاه اقتصادی در سیاست خارجی،	۷
	۳	سرمایه‌گذاری، توسعه اقتصادی، برنامه هفتم توسعه	۴

واژگان و تعابیر به کار رفته توسط محمدباقر قالیباف گویای آن است که ایشان تلاش داشته‌اند تا موضعی میانه‌رو در میان کاندیداهای ریاست جمهوری داشته باشند. ایشان نیز بر حل مسائل هسته‌ای و مشکلات ایران با غرب از طریق دیپلماسی تأکید کرده‌اند ولی این تأکید کمتر از آقای پزشکیان و بیشتر از آقای جلیلی و زاکانی و قاضی‌زاده هاشمی بوده است.

همچنین تقویت مواضع منطقه‌ای ایران و مقابله با غرب در سخنان ایشان برجسته است و این امر کمتر از آقایان جلیلی و زاکانی و قاضی‌زاده هاشمی و بیشتر از آقای پزشکیان بوده است. از این‌رو می‌توان گفت که ساختار گفتار آقای قالیباف ساختاری میانه در بین دو سر طیف در انتخابات بوده است.

۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

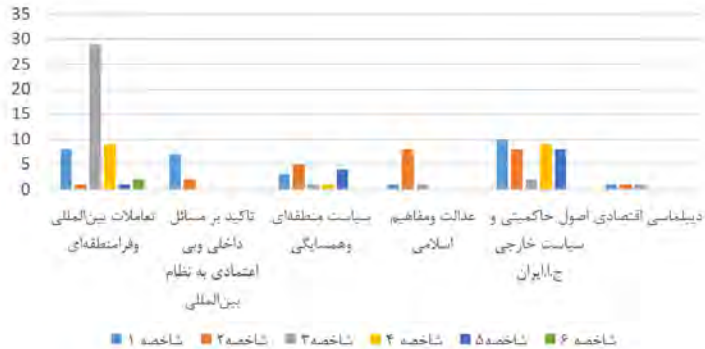
طبق جدول‌هایی که در قسمت پیشین آمده سطح تحلیل، کلمه یا اصطلاح به کار گرفته شده توسط نامزدهای انتخاباتی در نظر گرفته شده است در این بخش مطابق تعداد دفعات تکرار شاخصه‌ها که در واقع دال بر اهمیت آن از نظر نامزدهای انتخاباتی و شکل‌دهنده الگو و اهداف اعلانی آنان در این حیطه است نمودارهایی برای تفسیر دقیق‌تر ترسیم شده‌اند. در این نمودارها در ابتدا توزیع فراوانی مصادیق هر شاخصه در محتوای مورد بررسی برای هر یک از کاندیداها به صورت جداگانه ترسیم می‌شود و در گام بعدی به تفسیر آن پرداخته می‌شود. نکته‌ای که در تفسیر تمام نمودارها باید بدان توجه شود اعداد سمت چپ و بر محور عمودی است چراکه فراوانی یک کلمه به عنوان واحد تحلیل در یک محتوای انتخاباتی کاندیدا در عدد نشان داده شده اهمیت می‌یابد به همین جهت در انتهای این بخش نموداری که مجموع شاخص‌ها در مقولات اصلی را به طور کلی به تفکیک هر کاندیدا نشان می‌دهد ترسیم شده است.

منبع: نویسندگان

بررسی نمودار گفته‌های آقای مسعود پزشکیان گویای ساختار معانی جاری در رقابت‌های انتخاباتی ایشان است. به طور خلاصه می‌توان گفت آقای پزشکیان معتقد است که با تکیه بر سیاست‌های کلی نظام می‌توان به حل و فصل مسائل بین‌المللی پرداخت و این همان تحقق عدالت و آرمان‌های اسلامی است. ایشان اهداف سیاست خارجی را بر اصول عزت، حکمت، مصلحت و توازن در روابط با دولت‌های منطقه و قدرت‌های بین‌الملل بنا می‌گذارد تا بر اساس منافع ملی، توسعه اقتصادی و الزامات صلح و امنیت منطقه‌ای و جهانی و ایجاد منطقه قوی برآمده از ادراک و باور به سیاست خارجی فرصت محور و کارشناسانه به اهداف مشخص در اندیشه اسلامی رسید.

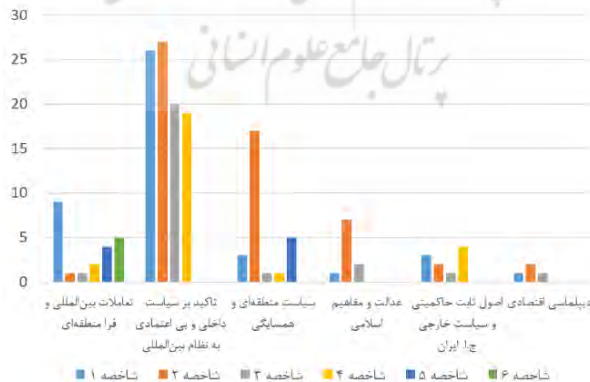
نمودار ۲: توزیع شاخص‌ها در مقوله‌های اصلی تحلیل محتوا انتخاباتی مصطفی پورمحمدی

منبع: نویسندگان

این نمودار نیز که مطابق با داده‌های جدول ۲، در خصوص توزیع فراوانی شاخص‌ها در تحلیل محتوای انتخاباتی آقای مصطفی پورمحمدی ترسیم شده است؛ نشان می‌دهد که فراوانی شاخص سوم در مقوله نخست یعنی مباحث مربوط به برجام، توافق هسته‌ای، رفع تحریم، FATF و کرسنت در کنار مقوله اصول حاکمیتی و ثابت در سیاست خارجی با تأکید بر کلیدواژه مردم، منافع مردم فراوانی بالاتری دارند. در رتبه‌بندی ترجیحی، وی با تأکید بر اهمیت سیاست‌های منطقه‌ای ایران، بر تسلط غرب بر منافع منطقه و امنیت منطقه نیز می‌پردازد. پایه‌های انگیزشی این نگرش‌ها امکان ارزآوری بالا در پی توافقات منطقه‌ای، بازارهای مشترک مرزی و جبران بخشی از نیازهای موجود با دادوستد پیرامونی است.

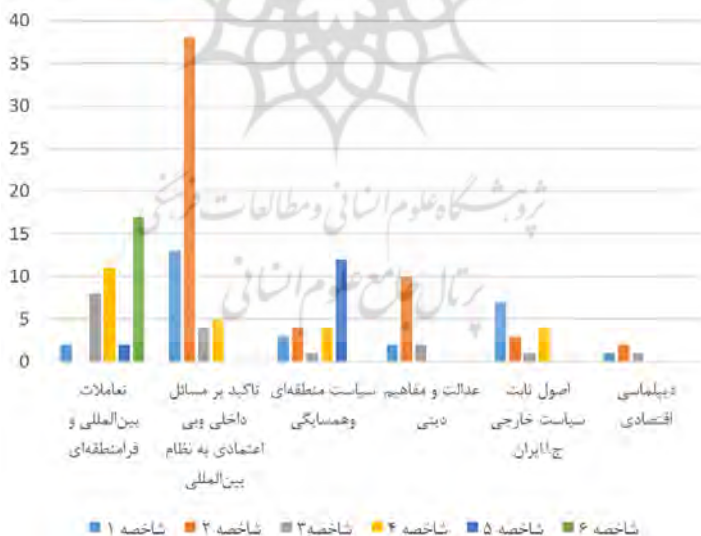
نمودار ۳: توزیع شاخص‌ها در مقوله‌های اصلی تحلیل محتوا انتخاباتی سعید جلیلی

منبع: نویسندگان

نمودار ۳ نیز مطابق با جدول توزیع فراوانی محتوای انتخاباتی سعید جلیلی ترسیم شده است. چنانکه در نمودار مشخص است تأکید بر نگرش امنیت‌محور و تدافعی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌المللی بالاترین فراوانی و به تبع بیشترین میزان اهمیت را دارد. شاخصه‌های بارز آن نگرش تدافعی به منابع داخلی، افزایش توان و ظرفیت داخلی، مدیریت داخلی، منابع ملی و انقلاب، خنثی‌سازی تحریم به‌جای حل آن‌ها، نگرش تهدید‌محور حاکم بر مناسبات بین‌المللی، نقد بر جام، نقد عملکرد دولت‌های یازدهم و دوازدهم، نقد کرسنت و تأکید بسیار بر اینکه بایستی از تهدیدات بیرونی بهره گرفت و آن‌ها را با برنامه تبدیل به فرصت کرد در کنار حفظ و ایجاد تعاملات در حوزه اشتراکاتی که نیاز به حل تحریم‌ها ندارد از جمله این شاخصه‌ها هستند. باورهای راهبردی وی به خنثی‌سازی و رفع تحریم‌ها و پشیمانی تحریم‌کنندگان لزوم بهره از موقعیت و منابع داخلی کشور برای بهبود عرصه سیاست خارجی و لزوم ارتقای کشور با بهره از فناوری داخلی نشان می‌دهد بنیان‌هایی که در ادراک وی وجود دارد می‌خواهد فراسوی حل و فصل اختلافات بین‌المللی با تکیه بر مسائل داخلی بر مشکلات غلبه کند.

نمودار ۴: توزیع شاخصه‌ها در مقوله‌های اصلی تحلیل محتوا انتخاباتی علیرضا زاکانی

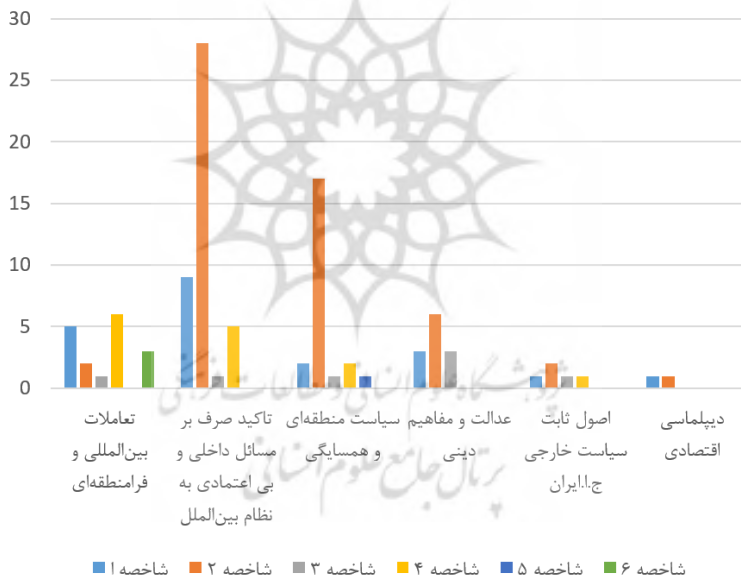

منبع: نویسندگان

نمودار فوق که مطابق جدول توزیع فراوانی شاخصه‌ها در محتوای انتخاباتی علیرضا زاکانی ترسیم شده مشابه نمودار پیشین فراوانی بالاتر را در تأکید تدافعی بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌الملل نشان می‌دهد با این تفاوت که از نظر آقایی زاکانی خنثی‌سازی تحریم‌ها، تهدید محوری، نقد بر جام، نقد FATF، نقد دولت یازدهم و دوازدهم و نقد کرسنت بالاترین اهمیت را دارد.

ضمن آن‌که وی با تأکید بر شرق‌گرایی و تعاملات بیشتر با چین با شواهد متنی چون وجود ظرفیت داخلی برای ارتقا و تحقق دیپلماسی عزتمندانه و تأکید بر این‌که مذاکره می‌تواند مفید باشد؛ اما برجام اشتباهات بسیار دارد در واقع نوعی تخفیف اطلاعات دریافتی بیرونی است چراکه با مبانی ادراکی ایشان سازگاری و هم‌خوانی ندارد.

نمودار ۵: توزیع شاخصه‌ها در مقوله‌های اصلی تحلیل محتوا انتخاباتی قاضی‌زاده هاشمی

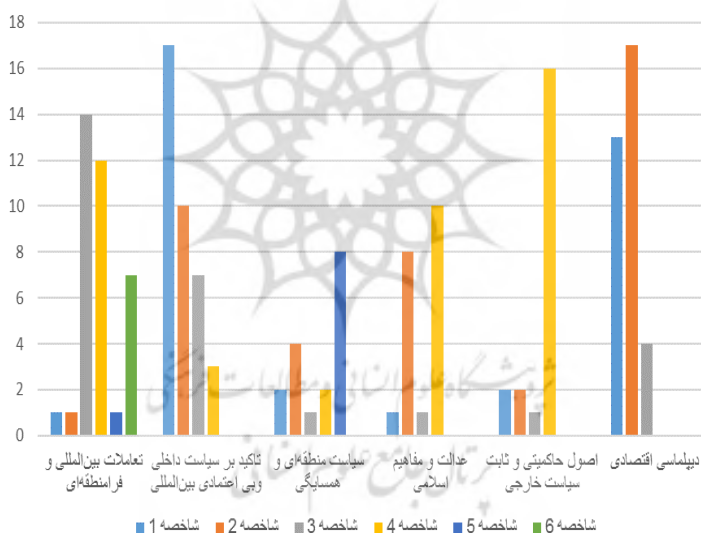

منبع: نویسندگان

نمودار ۵، مطابق با جدول توزیع فراوانی شماره ۵ ترسیم شده است. در این نمودار نیز مشابه نمودارهای پیشین فراوانی بالاتر تأکید بر شاخصه‌های مطرح شده در مؤلفه تأکید تدافعی بر مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌الملل را نشان می‌دهد.

رتبه‌بندی ترجیحی آقای قاضی‌زاده هاشمی در گام بعدی تأکید بر سیاست منطقه‌ای و همسایگی و کشورهای منطقه و حوزه تمدنی جمهوری اسلامی ایران است. باور راهبردی وی بر اتکا بر منابع داخلی با شواهد متنی چون تأکید بر مردمی‌سازی دولت و واگذاری کار به مردم و آنکه دیپلماسی همانند دیپلماسی دولت سیزدهم دیپلماسی هوشمندانه است و با تکیه بر قدرت درون‌زا می‌توان خلق قدرت نمود محتوای انتخاباتی خود در حوزه سیاست خارجی را بدین گونه ترسیم نمود. باور بر نقش رهبری منطقه‌ای ایران اسلامی در یک منطقه تمدنی در طول تاریخ و این‌که هیچ کشوری توان رقابت با آن را ندارد و این باور که خدا ما را به لحاظ عقبه تمدنی، جایگاه ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک در موقعیت ممتازی قرار داده بنیان تصور ایشان از شرایط بین‌المللی ایران را نشان می‌دهد.

نمودار ۶: توزیع شاخصه‌ها در مقوله‌های اصلی تحلیل محتوا انتخاباتی قالیباف

منبع: نویسندگان

نمودار ۶، نموداری است که مطابق جدول شماره ۶ فراوانی شاخصه‌ها در مؤلفه‌های اصلی تحلیل محتوای سخنان محمدباقر قالیباف را ترسیم می‌کند. در این نمودار بالاترین فراوانی را مقوله دوم یعنی تأکید صرف بر سیاست داخلی و مسائل داخلی و بی‌اعتمادی به نظام بین‌الملل دارد؛ اما تأکید بر شاخصه نخست این مؤلفه یعنی داشتن

نگرش تدافعی به نظام بین‌الملل با تأکید منابع داخلی و توان و ظرفیت داخلی، مدیریت منابع ملی و انقلاب است. در کنار آن اولویت‌دهی به دیپلماسی اقتصادی با تأکید بر نگاه و انتفاع اقتصادی از سیاست خارجی نیز فراوانی بالا و جایگاه مهمی را در باور وی نشان می‌دهد. اظهاراتی چون لزوم سرمایه‌گذاری در حوزه‌هایی که از تحریم و FATF دورند و توجه به تداوم مذاکره در قالب اصل ششم قانون راهبردی مجلس مبنی بر اقدام متقابل طرفین مقوم این نگرش است.

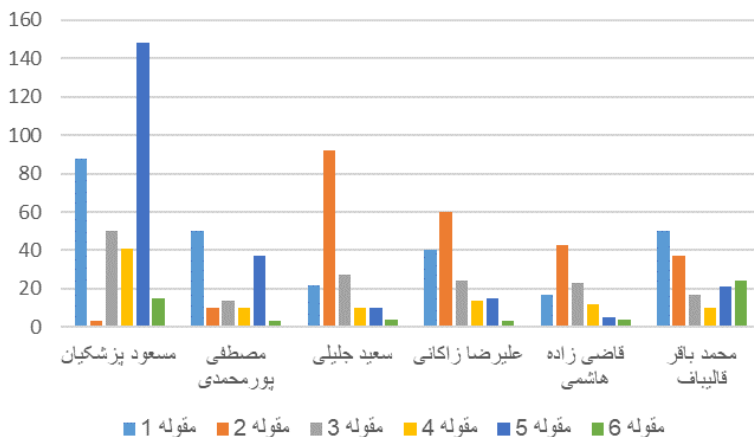
ایشان یکی از اصلی‌ترین راهبردهای سیاست خارجی را ایجاد اقتدار منطقه‌ای برای ایران دانسته که از طریق تقویت محور مقاومت و ایجاد ثبات در منطقه به‌دست خواهد آمد. همچنین معتقد است که اولویت ما در منطقه تقویت جبهه مقاومت است و این الگویی است که همه استراتژی‌های بخشی را در برمی‌گیرد و نمونه‌ای از الگوی جمهوری اسلامی است. وی در بخش دیگری از سخنانش تأکید دارد، جمهوری اسلامی در حال حاضر قدرت بلامنازع در منطقه است و حضور در پیمان‌هایی مانند شانگهای و بریکس می‌تواند در آینده به تثبیت این جایگاه کمک شایانی کند.

نتیجه‌گیری

مجموعه معانی جاری در گفتارهای کاندیداهای ریاست‌جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۴۰۳ نشانگر نگرش آن‌ها به مسائل سیاست خارجی است. نگرشی که از محیط سیاسی ایران و نیز ویژگی‌های شخصیتی هر یک از کاندیداها برگرفته شده است. آقای پزشکیان در طور حیات سیاسی خود به‌عنوان یک شخصیت اصلاح‌طلب میانه‌رو که قصد ایجاد همکاری و هم‌سازی میان گروه‌های سیاسی متعارض را داشته شناخته شده است. در عوض آقای سعید جلیلی که به‌عنوان فردی اصول‌گرا و سازش‌ناپذیر با دیدگاه‌های رادیکال شناخته شده بود، نگرش ناسازگار با نظام بین‌الملل و تأکید بر منابع داخلی برای تقابل با جهان غرب را برجسته کرد و آقایان زاکانی و قاضی‌زاده هاشمی نیز تلاش کرده‌اند تا با تقویت نگاه آقای جلیلی راه را برای این سبک فکری در فضای انتخاباتی ریاست‌جمهوری باز کنند.

در کنار آن‌ها آقای قالیباف تلاش کرد تا با اتکا به شخصیت عمل‌گرایی که در ایام کاری ایشان پس از دوران جنگ شکل گرفته بود تلاش کند تا تصویری وفادار و اصول‌گرا و درعین‌حال تکنوکرات و حلال مشکلات عملی از خود نشان دهند. تأکید بر مفاهیمی که هم اصلاح‌طلبان و هم اصول‌گرایان مد نظر داشتند گویای آن است که ایشان قصد داشته‌اند تا موضعی میانه اتخاذ کنند.

نمودار ذیل می‌تواند نوعی مقایسه میان مواضع کاندیداها را به نمایش بگذارد:

منبع: نویسندگان

این امر گویای آن است که تأکید فراوان بر سیاست‌های کلان نظام و تعامل و حل مسائل بین‌المللی در نتیجه انتخابات تأثیرگذار بوده‌اند و در واقع آنچه آقای مسعود پزشکیان را متمایز می‌کند تأکید بر حل و فصل مشکلات سیاست خارجی در تعامل با غرب و البته در چهارچوب اصول نظام جمهوری اسلامی ایران است. موضوعی که می‌تواند مهم‌ترین شاخص برای سنجش عملکرد ایشان در دوران تصدی ریاست جمهوری باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

سایت ایسنا (۱۴۰۳)، تیرماه، «چهارمین مناظره شش نامزد انتخاباتی ریاست جمهوری»، خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، گزارش. بازیابی در تیر ۱۴۰۳. قابل دسترسی در
<https://www.isna.ir/news/14030405>

سایت ایسنا (۱۴۰۳)، خرداد، «اظهارات مصطفی پورمحمدی در برنامه میزگرد سیاسی از شبکه سوم سیما»، گزارش، بازیابی در تیرماه ۱۴۰۳، قابل دسترسی در
<https://www.isna.ir/news/1403032416552>

سایت ایسنا (۱۴۰۳)، خرداد، «اظهارات محمدباقر قالیباف در برنامه میزگرد سیاسی»، گزارش، بازیابی در تیرماه ۱۴۰۳، قابل دسترسی در
<https://www.isna.ir/news/1403032718723>

سایت مشرق (۱۴۰۳)، خرداد، «میزگرد سیاسی مسعود پزشکیان»، گزارش، بازیابی در تیر ۱۴۰۳، قابل دسترسی در
<https://www.mashreghnews.ir/news/1614868>

خبرگزاری میزان (۱۴۰۳)، خرداد، «میزگرد سیاسی سعید جلیلی»، گزارش، بازیابی در تیر ۱۴۰۳، قابل دسترسی در
<https://www.mizanonline.ir/fa/news/4778012/>

خبرگزاری مهر (۱۴۰۳)، خرداد، «در میزگرد سیاسی انتخاباتی زاکانی و مشاور آنچه گذشت؟» گزارش، بازیابی در تیر ۱۴۰۳، قابل دسترسی در
<https://www.mehrnews.com/news/6137293>

خبرگزاری مهر (۱۴۰۳)، خرداد، «میزگرد سیاسی قاضی‌زاده هاشمی» گزارش، بازیابی در تیر ۱۴۰۳، قابل دسترسی در
<https://www.mehrnews.com/news/6142568>

قانون اساسی (۱۴۰۳)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، شورای نگهبان
<https://www.shora-gc.ir/fa/news/4707>
 پورمحمدی، مصطفی (۱۴۰۲)، زندگینامه مصطفی پورمحمدی،
<http://pourmohammadi.ir/fa/news/1>

قالیباف، محمدباقر (۱۴۰۳)، برای زندگی کردن زندگی نکرده‌ام، زندگینامه قالیباف
<https://ghalibaf.ir/>

مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۴۰۳)، مسعود پزشکیان، نمایندگان:
https://web.archive.org/web/20180510183019/https://rc.majlis.ir/fa/parliament_member/show/701791

مشرق (۱۴۰۳)، زندگینامه امیرحسین قاضی‌زاده هاشمی، مشرق نیوز:
<https://www.mashreghnews.ir/news/1611276>

همشهری (۱۴۰۰)، زندگینامه سعید جلیلی، همشهری آنلاین:

<https://www.hamshahrionline.ir/news/34534/>

همشهری (۱۴۰۰)، زندگینامه علیرضا زاکانی، همشهری آنلاین:

<https://www.hamshahrionline.ir/news/213429>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- Dehghani Firouzabadi, Seyed Jalal. (2010). Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran, Semat Publishing(in persian)
- Jervis, R. (1976). Perception and misperception in international politics.Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Leira,harvald. (2019),The Emergence of Foreign Policy, International Studies Quarterly, Volume 63, Issue 1, March 2019, Pages 187–198.
- Rapport, Aaron. (2017). Cognitive Approaches to Foreign Policy Analysis. the Oxford Research Encyclopedia of Politics, Published online: 29 March 2017.availableat<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.37>
- Rossati,Jerel.A, (1991),a cognitive approach to the studi of foreign policy,university of south California, available at <https://www.acsu.buffalo.edu/~fczagare/PSC%20504/Rosati.pdf>
- Rastgarpoor, Reza; Shafiei, Hassan; Deheshiri, Mohammad-Reza. (2021). "The Impact of Perception and Misperception on the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran," Quarterly Journal of International Relations Research, Issue 1. (in persian)
- Mintz, A. & DeRouen, K.Jr (2010). Understanding foreign policy decision making,New York, Cambridge University press.
- Iman, Mohammad-Naqi; Noshadi, Mahmoud-Reza. (2011). "Qualitative Content Analysis," Research Quarterly, 3(2). (in persian)
- Shojaiifar, Ali. (2023). "Barriers to the Implementation of Article 22 of the General Policies of the Seventh Development Plan," Quarterly Journal of Political Sociology of the Islamic Revolution, Vol. 4, Issue 1(in persian)